

(A) = Åpen, kan bestilles fra Universitetet i Stavanger / Arkeologisk museum
(B) = Begrenset distribusjon
(C) = Kan ikke utleveres

Kongsgata 47-49, Stavanger

Eksteriøre fargeundersøkelser

Anne Ytterdal

AM saksnummer: OP-10256
Journalnummer: 17/05900

Dato: 14.09.17
Sidetall: 33
Opplag: 6

Oppdragsgiver: Stavanger kommune

Stikkord:
Fargeundersøkelser
Bygningshistorie
Arkitekt Conrad Fredrik von der Lippe
Murbygninger Stavanger 1860-tallet

Oppdragsrapport 2017/15
Universitetet i Stavanger,
Arkeologisk museum,
Avdeling for konservering

Utgiver:
Universitetet i Stavanger
Arkeologisk museum
4036 STAVANGER
Tel.: 51 83 31 00
E-post: post-am@uis.no

Stavanger 2017

Kongsgata 47-49, Stavanger

Eksteriøre fargeundersøkelser

Anne Ytterdal

Universitetet
i Stavanger

Arkeologisk museum

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	2
2. BESKRIVELSE	3
3. INFORMASJON OM BYGNINGENES HISTORIE	3
4. TILSTAND FØR REHABILITERING	7
5. FARGEUNDERSØKELSENE	9
6. UNDERSØKELSER OG FUNN	10
KONGSGATA NR. 49	10
MELLOMBYGG 1919	16
KONGSGATA NR. 47	18
7. OPPSUMMERING OG ANBEFALING	27
AVSATTE REFERANSEFELT	28
LITTERATUR	28
SKJEMATISK OVERSIKT KONGSGATA NR. 49	29
SKJEMATISK OVERSIKT KONGSGATA NR. 47	30
FOTOLISTE	31

STAVANGER KOMMUNE, KONGSGATA 47-49 EKSTERIØRE FARGEUNDERSØKELSER

1. INNLEDNING

Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger (AM) fikk i mars 2017 bestilling fra Sweco AS v/Heming Grotmol om å foreta eksteriøre fargeundersøkelser på Kongsgata 47-49.

Dagens bygning, som opprinnelig besto av to separate bygninger, skal i 2017 gjennomgå en større rehabilitering. I den forbindelse var det fremsatt ønske om å dokumentere hele fargehistorien til de to bygningene fra 1867 samt et mellombygg fra 1919.

Det ble fra oppdragsgivers side ansett som viktig å få en komplett oversikt over antall lag samt registrering og NCS-koding av originalfarge før kjemisk fjerning av maling. Murerfirma som skulle pusse bygningen på nytt, var avhengig av rene flater som feste for ny puss.

Et kostnadsoverslag var utarbeidet og levert oppdragsgiver allerede den 23.08.16.

Undersøkelser in situ ble utført i perioden 21.04. – 04.07. 17. Undersøkelsene ble utført av Anne Ytterdal og Hilde Smedstad Moore, begge malerikonservatorer ved AM.

Resultatene fra fargeundersøkelsene skal brukes som grunnlag for å kunne avsette referansefelt over bygningenes malingshistorie og som innspill til fargevalg for ny oppmaling av bygningen.

Fig. 1. Kongsgata 47-49.
Fasade mot Breiavatnet.

2A

Fig. 2. Kongsgata 47-49. fasade mot Kongsgata.
Utsmykning i gavl på fasaden av nr. 47 (merket med rødt):
2A: «Arkitekturens muse» i toppen av gavlen.
2B: Medaljonger av arkitekter over dør og 3 vinduer i 1. etasje.

2B

2. BESKRIVELSE

Kongsgata 47 og 49 er tegnet av arkitekt Conrad Fredrik von der Lippe¹ i 1967-68. Kongsgata 47 tegnet han som privatbolig for seg selv og nr. 49 som bolig for politimester Lauritz Carl Aas.

Bygningene er oppført i nyromansk stil med krenelerte gesimser og utført i pusset teglstein². Gavlsidene er fasader (fig. 1,2 og 4) og disse har en symmetrisk komposisjon. De to fasadene er imidlertid ulike i utførelse og utsmykning mot Kongsgata (fig. 2A-B). Hild Sørby mener (SM årbok 1973) at von der Lippes villa må ha vært Stavangers første skikkelige representative enebolig i mur. Lippe har her «boltret seg med hele historismens arkitektoniske viten». Bygningens fasade mot Kongsgata har dekorasjoner i form av sirkulære relieffer. I gavlen en gresk gudinne knelende med et tempel i armene (arkitekturens muse) (fig. 2A). Lenger nede er det portretter av, etter von der Lippes mening, de fire største arkitekter i historien; Kallikrates (som tegnet Parthenon), renessansens Brunelleschi, barokkens Michelangelo og klassismens Schinkel (fig. 2B). Bygningene fremstår i dag som ett sammenbygd hus og er malt rødt med hvit staffering på gerikter, gesimser og hjørnepilastre.

Begge husenes fasader mot Breiavatnet (vestfasade) og gavlsidene mot sør og nord er glattpusset. Mot Kongsgata (østfasaden) er fasaden på von der Lippes bolig malt rett på teglstein med fuger. Dette er høyst sannsynlig tilsiktet og gir fasaden et annet uttrykk enn nr. 49, som har glattpusset overflate også på denne siden.

3. INFORMASJON OM BYGNINGENES HISTORIE

1867

Kongsgata 47 ble bygd som bolighus for arkitekt Fredrik von dr Lippe.

Kongsgata 49 ble bygd som bolighus for politimester Lauritz Carl Aas.

Den eldste visuelle dokumentasjonen av det som omtales som «tvillinghusene» i Kongsgata er en akvarell av Mons G. Monsen fra 1867-68 (fig. 3). Her sees deler av von der Lippes privatbolig (Kongsgt. 47).

Akvarellen viser det som trolig er bygningens første malingslag; en lys rødlig beige med en mørkere markering av vinduene og døren. Gerikten er ikke gitt en egen stafferingsfarge. Hovedfargen er trolig en imitasjon av lys sandstein, som er helt i tråd med tidens stilretning. Boligen til politimester Aas sees ikke.

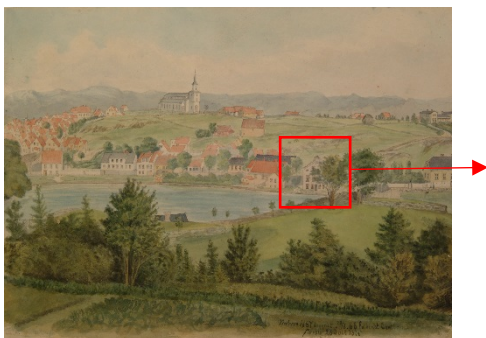

Fig. 3. Akvarell av Mons G. Monsen, malt i perioden 1876-71, viser Kongsgata 47 med lys hovedfarge og mørkere stafferingsfarge rundt vinduene. (Foto: Museum Stavanger)

¹ Arkitekt von der Lippe kom til Stavanger i 1857. Han ble ansatt som tegnelærer ved Stavanger Tegneskole fra 1958 og ansatt som bygningsinspektør i kommunen fra 1860. Von der Lippe har også tegnet St.-Petri kirke.

² I følge Monstad (2006, s.47) skal begge bygningene være oppført i teglstein fra Malde Teglverk som ble startet av Politimester Aas i 1857.

Vi vet at von der Lippe flyttet til Bergen i 1870. Huset ble imidlertid først solgt i 1874 til fogd Wilhelm Olsen (Skadberg 2016: 39).

Det er også kjent at Malde Teglverk, eid av politimester Aas, gikk konkurs i 1869 og at politimesterens hus (nr. 49) «noe senere» ble solgt på auksjon til søstrene Laura og Josefine Ring (Monstad 2006:48). Søstrene Ring hadde et leieforhold i nr. 49 allerede fra 1869 og kjøpte huset i 1876 etter at Aas hadde vært innblandet i en skandale med underslag, gått konkurs og forlatt byen (info fra byantikvar H. Windholt). Bygningen ble trolig fra da av privat pikeskole (fig. 4). Branntaksten forteller at tilbygget mot sør ble tilført rett etter overtakelsen. Om det var von der Lippe som også tegnet tilbygget vites ikke.

Fig. 4. Foto som, ut fra øvrig bebyggelse og høyde på vegetasjon, er fra 1875, før tilbygget mot sør på nr. 49 ble tilført. Fotoet underbygger at gesimsen ikke har vært skilt ut med egen, mørkere farge på noen av husene originalt. (Illustrasjon i Morteypumpen, 2/17)

Slutten av 1890-tallet

Et foto fra 1897 viser Kongsgata 49 mens det enda var skoledrift i huset (fig. 5).

Bygningen er malt i en lys hovedfarge med mørk kontrastfarge rundt vinduer, gesims og hjørner.

Vindusrammene er hvite. Fasaden mot Breiavatnet (mot vest) har fremdeles en balkong midt på 2. etasje.

Balkongen er, ifølge branntakst, en «altan med jernrekkverk».

Kongsgata 47 er i samme periode fargesatt med en forholdsvis lys hovedfarge med en lysere kontrastfarge på gesimsen. Fargen på vindusrammene på nr. 47 er tilsynelatende fremdeles mørke. Også nr. 47 har «altan med jernrekkverk».

Fig. 5. Foto fra 1897 viser søstrene Rings pikeskole med elevene samlet foran bygningen. (Foto: Byarkivet)

Søstrene Rings pikeskole flyttet ut av Kongsgata 49 i 1899.

Eierforhold til Kongsgata 47 er ukjent på dette tidspunkt (kanskje fremdeles bolig for W. Olsen?).

To foto fra århundreskiftet (fig. 6 og 7) tilsier at det ikke har skjedd noen fargemessige endringer umiddelbart etter at pikeskolen flyttet ut og bygget trolig fikk ny eier.

Fig. 6. Foto fra 1899 (Foto: Byarkivet)

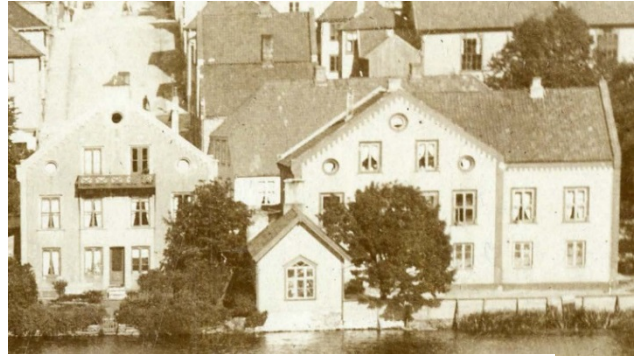

Fig. 7. Foto fra ca 1900. (Foto: Byarkivet)

Ca 1910

Foto fra perioden 1910-1918 viser store forandringer på Kongsgata 49. Balkongen på fasaden mot Breiavatnet er fjernet og erstattet av en innebygd veranda med vinduer og valmet tak i 2. etasje. Verandaen står på to frittstående, buete søyler og har kvadratiske dekorfelt på verandaens 3 sider (fig. 8). Huset er fremdeles malt i en lys farge, men det er ikke lenger kontrastfarge på gesims, gerikter og hjørner.

Fig. 8. Foto fra perioden 1910 - 1918. (Foto: Byarkivet)

Et annet foto fra samme periode viser Kongsgata 47 (fig. 9). Fotoet er tatt før de to husene ble sammenbygget i 1919, siden uthuset til nr. 49 fremdeles står der. (Uthuset må, på grunn av sin beliggenhet, ha blitt fjernet for å gi plass til mellombygget). En ser av fotoet at balkongen i 3. etasje er fjernet og at fargeholdningen på nr. 47 består av en forholdsvis lys farge på vegger og med en mulig mørkere kontrastfarge på gesims og vindusgerikter. Lys hovedfarge med mørkere kontrastfarge sees også på det andre fotoet fra perioden (fig. 8). Det er godt mulig at den opplevde fargeforskjellen på de to fotografiene i grunnen er feilkilde i selve fotografiene³ og at fargeholdningen i grunnen er tilnærmet lik. Utbygget mot nordvest er enda ikke på plass.

Fig. 9. Foto perioden 1910-1918. (Foto: Byarkivet)

³ Se mer om endring og feilkilder i svart-hvitt foto i innledning til kapittel 5. Fargeundersøkelsene.

1919

Kommunen kjøpte de to husene i 1916 og 1917 og bygde dem sammen til et hus som sto ferdig i 1919. Bygningen har siden huset forskjellige kommunale kontorer bl. a byarkitektkontor (1950-tallet), likningskontor, sosialkontor og er i dag benyttet som rehabiliteringssenter.

Foto fra årene før og rundt 1919, da kommunen overtok husene, har ikke vært lett å finne. Ved forespørsel til Dreyer bok fremkom imidlertid et foto fra 1924. Fotoet viser «tvillinghusene» med mellombygg, fremstående som ett hus, og dermed med det som en med stor grad av sikkerhet er den første fargen etter sammenbyggingen.

Bygningen har en lys farge med mørkere farge på vindusgeriktene og hvite vindusrammer. Tilsynelatende er ikke gesimsen skilt ut med egen farge. Den mørke fargen på 1. etasje er, slik vi tolker det, skygge fremkommet av et tettrutet, mørkt espalier som løper langs hele vestfasaden.

Nordvestre hjørne av nr. 47 har fått to tilbygg etter sammenbyggingen. Et rundt tilbygg over to etasjer (eller henger det på veggen?) bygd sammen med et rektangulært utbygg i 1. etasje med en innglasset veranda i 2. etasje. På nr. 49 er 2. etasjes innkassete veranda fjernet og søylene i 1. etasje er bygd inn. Tre takvinduer i mellombygget og et i nr. 49 er innsatt.

Fig. 10. Foto av de to sammenbygde husene fra 1924. (Foto: Dreyer boks arkiv)

Slutten av 1920-tallet

Hele bygningen har nå fått en mørk veggfarge med en lysere markering av gerikter, gesims og hjørner. Vindusrammene er hvite. Glassverandaen på nr. 47 er uendret. Fotoet sier ikke noe om det runde utbygget mot nordvest på nr. 47. Den murte verandaen på nr. 49 er uforandret. Espalieret er fremdeles montert.

Fig. 11. 1920-tallet (Foto: Byarkivet)

Fig. 12. Detalj nr. 49 fra 1920-1930-tallet. (Foto: Byarkivet)

Det foreligger ikke foto fra perioden rett etter krigen.

1965

Første foto av fasaden mot Kongsgata, og første fargefoto, er frå 1965. Fotoet viser en rød bygning med lys grå staffering på gerikter, gesims, hjørner og sokkel. Vindusrammer og dør på sørsiden er hvit. Et takvindu i mellombygget sees på fotoet. Siden tidligere foto ikke viser østfasaden er det vanskelig å si når dette kom inn, men trolig er vinduet yngre enn 1919.

Fig. 13. Østfasaden på nr. 49 i 1965. (Foto: Byarkivet)

Ca 1975

Bygningen har rundt 1975 skiftet hovedfarge til rosarødt. Stafferingsfargen er nå tilnærmet hvit, tilsynelatende samme farge som vindusrammer og dører. På nr. 47 ser en at glassverandaen har blitt tatt vekk og erstattet av et slakt, valmet tak i underkant av vinduene i 2. etg. Det buete utbygget på nordvestre hjørne er fjernet eller senket tilsvarende. Fotoet viser også at nye/flere takvindu er satt inn i både mellombygget og nr. 49. Trolig har takvinduet mot øst på mellombygget blitt satt inn samtidig – en gang etter slutten av 1920-tallet og før 1965.

Fig. 14. Vestfasaden i ca 1975 (Foto: Byarkivet)

4. TILSTAND FØR REHABILITERING

Den historiske oversikten med fotodokumentasjon viser at de to bygningenes eksteriør trolig har blitt pusset delvis på nytt i 1919 og kanskje også på 1960-/70-tallet. Dagens dårlige tilstand, med avflasket maling og stykker av puss som er løst, har trolig sin hovedårsak i type maling benyttet ved de siste oppmalingene.⁴

⁴ De to øverste lagene har samme karakteristika som malinglag funnet på Stavanger gamle Tollbod (Nedre Strandgt. 51). Der var det påført en maling med navn «Starina». Det er en kautsjuk-maling (et gummi-produkt) som ble benyttet før dagens vannbaserte malinger kom på markedet. Malingen er, ifølge opplysninger innhentet fra Jotun og Star, halvblank, tett og med lite pusteevne.

Veggflater

Veggflatene på dagens bygning fremstår med store områder med sementholdig puss som skiller seg fra den originale kalkmørtelpussen både i nivå, grovhet og påføringsmåte. Sprekker og utfall av maling er knyttet til overgangene mellom original og nyere påført puss (fig. 15A). De siste oppmalingene som er påført bygningene er tett, plastholdig maling. Krefter i disse lagene har forårsaket spaltning mot underliggende puss (fig. 15B) og/eller kalkholdige lag.

Områder med avskallet maling viser bl. a flere røde lag og bl.a et gult underliggende lag på det buete tilbygget på nr. 47 (fig. 15B). Den samme klare gule farge og et grått lag ligger eksponert også på nordsidens østre hjørne (mot Kongsgata).

Fig. 15. A: Flere pusslag/reparasjoner B: Avskallet maling C: spesielle riss D: Sprekker i puss på vegg og gerikter. I enkelte sprekker knyttet til løsnete pusstykker vokser det mose. E: Oppsprukne vannbord og spor i puss av ombygging og reparasjoner.

Ved besiktigelse av overflatene før undersøkelsene ble det på vestfasaden registrert et nettverk av tynne riss tilsynelatende i puss (fig. 15C). Rissene var synlige gjennom den malte overflaten.

De profilerte tannsnittlistene som er del av gesimsen, har også opprinnelig vært utført i kalkmørtel men har mange og store reparasjoner utført i sement.

Vinduer og dører

Alle de rektangulære vinduene er sekundære, trolig fra 1970-tallet. Likeledes er alle dørene sekundære, av nyere dato. De fleste runde vinduene i gavlene og på kortsidene ha imidlertid trekk som tilsier at de kan være originale.

Fig. 16. Rundt vindu på vestfasaden.

5. FARGEUNDERSØKELSENE

Arkivmaterialet, Monsens akvarell og fotodokumentasjonen, som ble fremskaffet i forkant av fargeundersøkelsene har vært en viktig indikasjon på hva vi kunne forvente å finne av fargekombinasjoner på bygningenes eksteriøre flater. Imidlertid er denne type materiale ikke helt pålitelige kilder. På svarthvitt foto fra 1800-tallet (orthochromatisk film) blir grønt mørkere og rødt lysere enn hva en kan forvente. På fasader hvor det er tilnærmet likhet i valør (lyshet) kan fotografiet gjengi fargene som ensfarget. I tillegg kan vekslende materialer og metoder i fremkallingen påvirke kontraster og valører (Aslaksby 2006:100)

Undersøkelsene av bygningens eksteriør er foretatt ved stratigrafisk (lagvis) avdekking med skalpell samt uttak av 37 materialprøver. De fleste prøvene er knyttet til vest- og østvegg. Øvre del av veggene ble undersøkt fra stillas. Alle fargene er kodet i tørr tilstand.

Resultatet som presenteres i rapporten er basert på funn gjort ved undersøkelser in situ og ved videre bearbeiding av materialprøver tatt inn til Arkeologisk Museum (AM). Snittfoto som er gjengitt i rapporten er alle tatt i 100x forstørrelse.

Betraktning av materialprøver i mikroskop gir ytterligere forståelse og underbygging av funn gjort in situ, men kan også gi forvirring hvis det ikke er samsvar mellom de to tilnæringsmetodene. I mikroskop kan lagene «leses» bedre, spesielt hvis en også betrakter snittene i ultrafiolett lys, men fargene fremtrer ofte annerledes enn på vegg og er gjerne sammenrotet som følge av skader, slitasje og andre faktorer.

Ved foretatt undersøkelse var det knyttet mest usikkerhet til husenes tidligste lag, spesielt på Kongsgata 47.

Fargene som fremkommer i tekst og i den skjematiske oversikten er registrert i NCS-systemet (Natural Colour System). NCS-kodene som hovedfargene er blitt gitt må anses som veiledende, da det som regel ikke er en kode som er sammenfallende med det avdekkede laget. I tillegg er NCS-systemet noe mangelfullt innen helt lyse farger. Det ligger også mulige feilkilder i selve fargeundersøkelsen. Fargeflatene som har blitt avdekket kan være helt fjernet, slitte, skitne eller ha blitt forandret ved forskjellig lyspåvirkning i form av bleking og gulning. Mur og pussete flater med kalkmaling endrer seg også markert ved fukting. Både grunning (seis) og såpebehandling før ny oppmaling gir fargen en «fettet» karakter og den fremtrer langt mørkere enn den opprinnelige ufuktete overflaten. Tolkingsarbeidet blir på grunnlag av dette ekstra utfordrende. For å minimalisere subjektive tolkninger er det ønskelig at fargebestemmelsene blitt diskutert, vurdert og bestemt av to personer. Dette har blitt gjort i dette prosjektet. Fargene er kodet i dagslys (riktig nok noen til dels regntunge dager).

DOKUMENTASJON

Lagbeskrivelsesskjema for de viktigste elementene er fylt ut som grunnlagsmateriale for forståelse av funn. NCS-kodene som hvert fargefunn er gitt, er overført til en skematisk oversikt som visualiserer eksteriørets fargeholdning uten at fargegjengivelsene må anses som korrekte. Skjemaene er plassert bakerst i rapporten (s. 29-30).

Lagbeskrivelsesskjemaene med tilleggsopplysninger om hvert enkelt fargefunn oppbevares på AM sammen med snittmateriale og listene over uttakssteder.

Det er avsatt tre referansefelt i overgang mellom vegg og gesims på eksteriørets vestsida, et for hver bygning. Både puss og malinglag er, som omtalt på s. 7, i dårlig tilstand. Tidligere reparasjoner i puss, oppbrutt malinglag og bruk av sparkel og plastmaling gjorde det vanskelig å finne egnede områder hvor alle malinglag og original puss lå intakt uten «bom», sprekker eller spalting mellom malinglag.

På østfasaden er det avsatt 2 referansefelt mellom vegg og vindusgerikt. Referansefeltene er avmerket på fig. 44 og 45.

Nøyaktig plassering av alle referansefeltene er vedlagt i fotodokumentasjonen.

6. UNDERSØKELSER OG FUNN

Kongsgata 47 og Kongsgata 49 ble koblet sammen til et felles hus i 1919. Fargestrukturen for perioden 1919 til 2017 er dermed lik for begge hus.

Også i perioden fra da husene var nye og frem til 1919 er det fellestrekk og bruk av lik/ tilnærmet lik fargeholdning. For å lette lesbarheten i rapporten er hele fargehistorien for de to husene beskrevet hver for seg. Fargemessige likheter og forskjeller mellom de to husene fremkommer i den skjematiske oversikten som er laget for hvert hus.

Undersøkelsene startet på sørveggen av nr. 49 (gavlen mot Byterminalen) og undersøkelser fra gatenivå på sørsiden av samme hus. Dette for å kunne arbeide parallelt med oppsetting av stillas på vestfasaden. Undersøkelsene av nr. 49 er mest grundig og utgjør, sammen med mellombygget, hovedgrunnlaget for funn for begge husene i perioden 1919-2017.

Det viste seg, gjennom hele undersøkelsen, vanskelig å finne områder hvor alle malinglagene i hele byggenes historie lå samlet. I tillegg til sekundært pussede felt, overlappende malinglag og manglende malinglag var det flere av lagene som i tillegg hadde dårlig heft til underliggende lag og vanskelig lot seg skille. Forsøk på stratigrafisk avdekking ble på grunn av dette stadig mislykket og skapte til tider forvirring om hva som kronologisk befant seg på de ulike elementene. Spesielt gjaldt dette de første lagene på veggene som er utført med kalkmaling.

Malinglaget som utgjør grunnlag for forslag til ny oppmaling er fremhevet med fet skrifttype funnoversikten.

KONGSGATA NR. 49

Veggflate	<p><u>Perioden 1: 1867 – 1919</u></p> <p>Det er dokumentert 3 sikre lag kalkmaling på veggene i periode 1. Lagene er svært nedbrutt. Den nedbrutte tilstanden underbygger at malingen har stått lenge eksponert for lys, vær og vind. Det viste seg vanskelig å få frem partier med nok fargekraft til å kode direkte på vegg. På sørveggen fremkom imidlertid et større område med nedbrutte kalkmalingsflater (fig. 17). Dette viser en gjennomgående lyse fargeholdningen i hele perioden.</p> <p>Lag 1. Lys sandstein (S 2010-Y20/30R mot S 3010-Y30R)</p> <p>Lag 2. grønnlig grå (S 3010-G70Y mot S 4010-G90Y)</p> <p>Lag 3. Lys grønnlig grå (mellom S 3005/4005-G80Y)</p>
------------------	---

Fig. 17. 1. etg. østvegg. Parti med veggens tre første lagkalkmaling. Lagene er nedbrutt og farge endret.

Lag 2 og lag 3 er fargemessig nært beslektet. Lag 2 er det minst sikre laget, men på foto fra 1897 og 1899 ser en at også gesimsen på dette tidspunkt har fått kontrastfarge og en kan anta at også veggene har blitt malt. Sammenholdt med funn av 3 lag maling på gerikter og sokkel gir dette mening. Husets originale farge har i så fall stått uforandret i ca 30 år. Det er ikke noe i undersøkelsen som tilsier at hele huset har blitt malt på nytt da tilbygget kom i 1876-77. Trolig har tilbygget blitt tilpasset eksisterende fargeholdning.

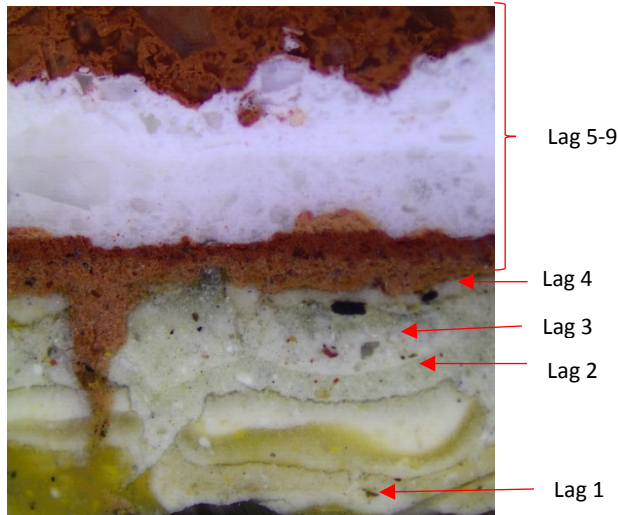

Fig. 18. Snitt 11, veggflate vestfasade.
Alle veggens malinglag er representert.

Periode 2: 1919 - 2017

Lag 4. Lys sandstein (mellom S 3010-Y30R og S 2010-Y20R)

Lag 5. Rød (i nærheten av S 5030-Y80R og S 5040-Y90R)

Lag 6. Rød (i nærheten av S 5030-Y80R og S 4040-R)

Lag 7. Rosarød (S 4040-Y80R)

Lag 8. Rosa (S 3030-Y80R)

Lag 9. Rød (S 4040-Y90R)

Lag 4 er første lag på vegg etter at de to husene ble bygd sammen. Sikker dokumentasjon for denne dateringen er at samme lag er første lag på mellombygget. Det lyse, sandsteinsfargete laget er svært vanskelig å skille fra det oppåliggende røde malinglaget. Ved nærfotografering fremkommer laget imidlertid som en entydlig farge. Laget ser riktignok noe gulere ut på fig. 19 enn funn på vegg og kodet farge.

Fig. 19. Nærfoto (20x forstørrelse) som viser fragmenter av flere lag maling. Røde lag og et gult (lys sandsteinsfarget) lag som er lag 4. Mellom de røde fragmentene sees også områder som er lys grågrønn (lag 2 og 3 fra periode 1).

Lag 5, veggens første røde lag, har trolig stått uforandret fra slutten av 1920-tallet til ca 1950. I denne perioden har veggfargen hatt to forskjellige grønne stafferingsfarger.

Variantene av rødt og rosa på lag 7-9 er dokumentert på fargefoto fra nyere tid (fig. 13-14) og samsvarer med funn på veggene (fig. 21 og fig 24). Mellom lag 8 og lag 9 er det pålagt en sparkel eller tynnpuss(?) i varierende tykkelse på veggen, trolig for å utligne nivåforskjeller i overflaten.

Lag 8, den rosa fargen som bygningen fikk rundt 1975, er gummiaktig og vanskelig å skille fra oppåliggende plastholdige maling (lag 9). Ved oppstart av undersøkelsene ble fargeforskjell mellom sørvegg og de øvrige veggene kommentert. Sørveggen hadde en blek brunlig farge. Undersøkelsene viste at sørveggen ikke har blitt malt ved siste oppmaling og fremstår med en farge som er falmet og endret fra rosa til brunt på de 40 årene plastmalingen har stått eksponert (fig. 20).

Fig. 20. Lag 8 på bygningens sørvegg. Her sees en markant endring i farge.

Fig. 21. Registrering og koding av de røde fargelagene i NCS-systemet ble utført på områder hvor de ulike nyansene fremkom ved naturlig spalting.

Sokkel

Det ble tatt ut snitt av vestfasadens sokkel for å sammenlikne stratigrafi på dette elementet i forhold til resten av bygningens farger. Undersøkelsen viser følgende:

Lag 1. Mørk sandsteinsfarget – som gerikter (originalfarge)

Lag 2. Grønn – som gerikter og gesims (slutten av 1890-tallet)

Lag 3. Lys gråhvit – som veggflate (ca 1910)

Lag 4. Lys sandsteinsfarget – som veggflate (1919)

Lag 5/6. Sekundær puss og det første røde laget (slutten av 1920-tallet)

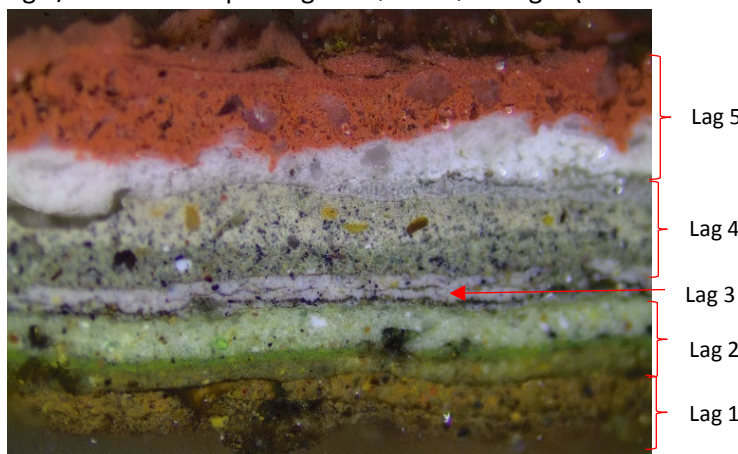

Fig. 22. Snitt 16, sokkel vestfasade.

**Gerikter
(vinduer
og dører)**

Periode 1 (1867 – 1919)

På geriktene viste det seg lettere å finne områder hvor malinglagene lot seg avdekke stratigrafisk. 10 lag maling ble dokumentert på gerikter på både rektangulære og runde vinduer og døråpninger (fig 23-24). Det er ikke gjort funn som tilsier at noen elementer, hverken profiler, hulkil eller de «knekte» hjørnene, er skilt ut med egen farge på noe tidspunkt.

Lag 1. Mørk sandstein (mellom S 6020-Y20R og S 5010-Y30R)

Lag 2. Grønn (S 5010-G10Y)

Lag 3. Lys gråhvitt (S 1502-Y)

Periode 2 (1919 – 2017)

Lag 4. Mørk sandstein (S 3020-Y20R)

Lag 5. Sylrig grønn (I nærheten av S 4030/5030-G70Y)

Lag 6. Mørk grønn (S 6010/20-G50Y)

Lag 7. Mørk grå (S 4502-Y/R)

Lag 8. Lys nøytralgrå (S 3000-N)

Lag 9. Hvit m/grønnstikk (S 1505-G80/90Y)

Lag 10. Hvit

Fig. 23. 10 lag maling er dokumentert på vindusgeriktene.

Mellom lag 9 og 10 er påført en sparkel eller tynnpuss tilsvarende vegg.

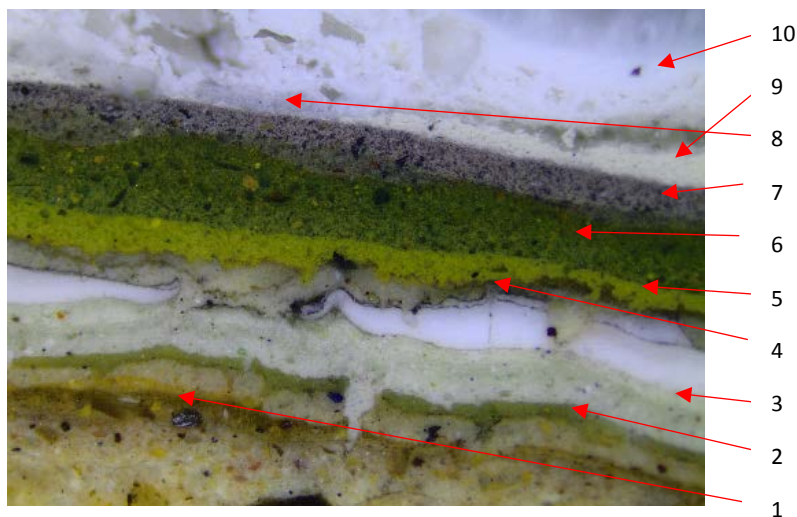

Fig. 24. Snitt 12, vindusgerikt 3. etasje, vestfasade. Snittet er tatt ut mot veggflate (se fig. 26) slik at også flere av veggens lag er med.

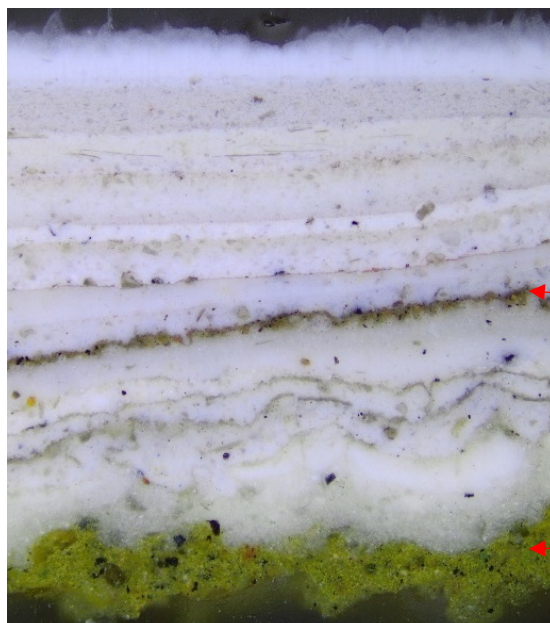
Det runde vinduet mot øst på sørsiden er et «Blindvindu» hvor gerikten er pusset på nytt, på tidlig på 1970-tallet. Det er kun et lag hvitt på pussen med søl av rosa veggfarge oppå.

Undersøkelsene viser at to små rektangulære vinduer, plassert på hver side av det midtre vindu i 1. etasje på gavldelen av østfasaden, også er av eldre dato (fig. 27). Snittmateriale tatt ut fra både karm og fag viser grønt som lag 1. Dette er samme grønnfarge som vi finner på geriktene og er tolket til å ha blitt tilført på slutten av 1890-tallet. En kan da anta at også vinduene er kommet inn på dette tidspunkt.

Dagens vindusåpning kan ha vært den originale inngangsdøren på østsiden av bygget. Dette underbygges av at vindusgerikten går helt ned til veggens sokkel, slik det også gjør på østfasadens døråpning i nr. 47 og en døråpning knyttet til den originale verandaen på bygningens vestfasade. At vinduene ikke er originale underbygges av at det ikke er gerikter rundt de to vinduene, men kun et dypt smyg.

Fig. 27. Et av de to Sekundære vinduene på østfasaden.

Mulig stafferingsfarge 1919(?)

Lag 1. Slutten av 1890-tallet

Fig. 28. Snitt 15A, malinlag på karm på sekundært vindu på østfasaden. Den mørke stripen midt i lagene er tolket til å være smuss. Det er også mulig at det er geriktfargen fra oppmalingen fra 1919.

Gesims

Store deler av gesimsen på nr. 49 består av sekundær puss. Ikke noe av snittmateriale som ble tatt ut viser de 3 første lagene. Fotoet fra 1870-tallet viser imidlertid at gesimsen ikke har vært skilt ut med egen farge originalt (se fig. 4) og foto fra 1924 viser at heller ikke på første oppmaling etter sammenbyggingen var gesimsen skilt ut (fig. 10). De øvrige oppmalingene følger geriktens eller veggens farge.

MELLOMBYGG 1919

Veggflate

Periode 2: 1919 – 2017

I foretatte undersøkelser var stratigrafi på mellombyggets malinglag sentralt. Første lag på dette bygget er beviselig, original oppmaling etter sammenbygging av de to «tvillinghusene» og aktuell farge for ny oppmaling etter rehabiliteringen.

Flere snitt ble tatt av veggflaten for å sammenholde funn. 4 ulike snitt ble bearbeidet og betraktet i mikroskop. Alle viste et lyst, gulig (sandsteinsfarget) lag under de påfølgende røde lagene. Laget varierer i nyanse og tykkelse, men det er helt klart et påført malinglag. På snitt 1A (fig. 29) ser en at laget nederst i snittet har store, fargete pigmentkorn. I tillegg fremkommer «glitrende» korn i ultrafiolett fotoopptak (fig. 30). Dette indikerer at laget, i likhet med de oppliggende malinglagene, er tilsatt sinkhvitt. Det er ikke vanlig med sinktilsetning i puss (pers. komm. steinkonservator Ann Meeks), men laget er likevel tolket til å være en farget finpuss eller en forbehandling for det første kalkmalinglaget på veggen.

Lag 1. Lys sandstein (mellom S 3010-Y30R og S 2010-Y20R)

Lag 2. Rød (i nærheten av S 5030-Y80R og S 5040-Y90R)

Lag 3. Rød (i nærheten av S 5030-Y80R og S 4040-R)

Lag 4. Rosarød (S 4040-Y80R)

Lag 5. Rosa (S 3030-Y80R)

Lag 6. Rød (S 4040-Y90R)

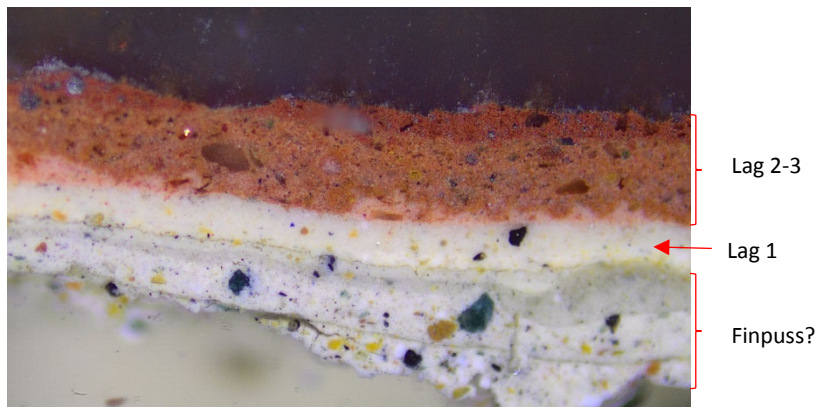

Fig. 29. Snitt 1A, veggflate på mellombygget. Snittet viser en lys farge under de røde lagene. De 3 øverste malinglagene er ikke med i snittet.

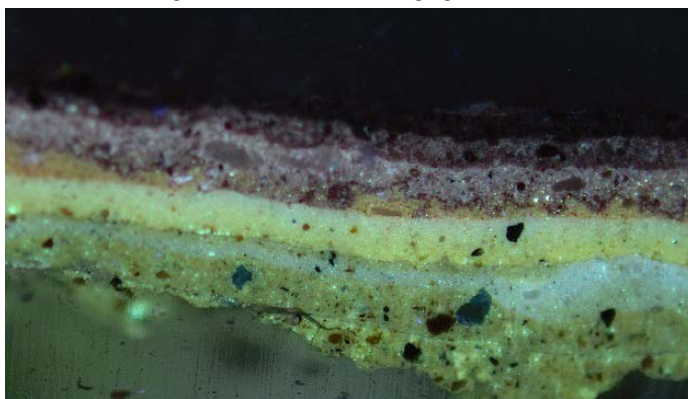
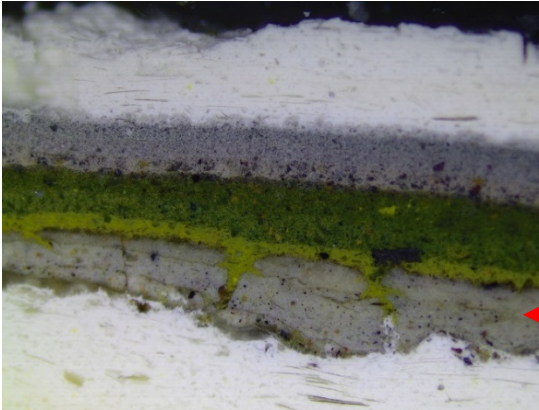

Fig. 30. Snitt 1A veggflaten sett i UV-lys. Lag 1 fremstår som et klart lag også i denne belysningen.

<p>Gerikter (vinduer og dører)</p>	<p>Periode 2 (1919-2017) Fargesettingen på geriktene på mellombygget samsvarer, naturlig nok, med funnene på nr. 49. Pussen på mellombyggets gerikter skiller seg ut fra veggens puss (fig. 29) ved å være hvit uten annet innslag av materiale enn flat nåleliknende kvarts(?). Om dette er representativt for all puss på geriktene eller skyldes andre faktorer som reparasjon el.l vites ikke. Likheten mellom original puss og det som antas å være en tynnpuss fra siste oppmaling er påfallende.</p> <p>Lag 4. Mørk sandstein (S 3020-Y20R) Lag 5. Syrlig grønn (I nærheten av S 4030/5030-G70Y) Lag 6. Mørk grønn (S 6010/20-G50Y) Lag 7. Mørk grå (S 4502-Y/R) Lag 8. Lys nøytralgrå (S 3000-N) Lag 9. Hvit m/grønnstikk (S 1505-G80/90Y) Lag 10. Hvit</p> <p>Fig. 31. Snitt 4, vindusgerikt vestvegg. Lag 1 har et grått preg, men er en mellombrun farge. Lag 10 mangler i snittet Det øverste hvite laget antas å være en tynnpuss/reparasjon, som funnet på nr. 49.</p> <p>Det er ikke funnet dører knyttet til mellombygget som er originale.</p>
<p>Gesims</p>	<p>Det er ikke gjort funn som skiller gesimsen fra nr. 49. Ved først oppmaling har gesimsen fulgt veggfarge. Fra den røde fargen på veggene kom inn på slutten av 1920-tallet har gesimsen fulgt geriktens eller veggens farge. (se skjematisk oversikt for nr. 49 og nr. 47, s. 29-30)</p>

Veggflate

Periode 1 (1867 – 1919)

Også på nr. 47 er det dokumentert 3 sikre lag kalkmaling på veggene i periode 1. Lagene er svært nedbrutt og det er større ulikheter og dermed usikkerhet knyttet til flere elementer og perioder på dette huset enn tilfellet var for nr. 49. Nr. 47 skiller seg fra nr. 49 ved at østsiden ikke er pusset, men er malt rett på fuget teglstein (fig. 33). Det at underlaget for kalkmalingen på vestfasade (fig. 32) og østfasade (fig. 33) er forskjellig kan ha gitt innbyrdes forskjeller på de to sidene av huset i periode 1. Trolig har også malingen blitt påvirket av dette. I tillegg er det uforklarlige, mekanisk påførte(?) «riss» gjennom alle malinglagene påført før krigen (fig. 32). Rissene er å finne over store deler av vestfasaden og er kun få steder knyttet til sprekker/riss i selve pussen. Hensikten med denne oppbrutte overflaten er foreløpig ukjent.

Stratigrafisk avdekking var ikke vellykket på veggflatene og koding direkte på vegg viste seg å gi mangelfull og svært sprikende informasjon. Ved mekanisk fjerning av de røde malinglagene fremkom områder med lyse, «varme» farger, men uten at lagene lot seg separere. Både mot vest og øst viste flatene en gjennomgående lys fargeholdning i hele periode 1 og den nedbrutte tilstanden underbygger at malingen har stått lenge eksponert for lys, vær og vind.

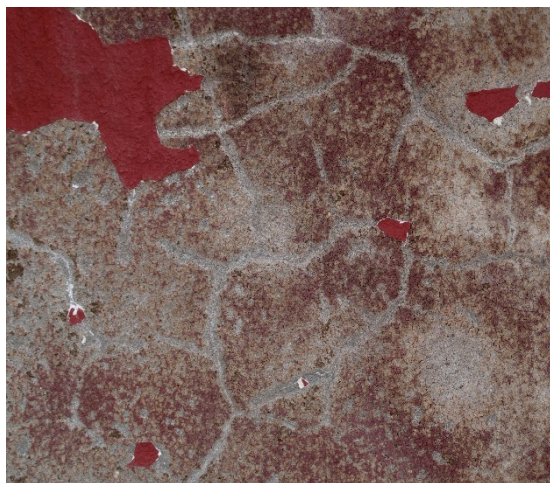

Fig 32. Vestfasadens glattpussete veggflate. De øverste røde lagene lot seg lett fjerne. Det første røde laget hefter imidlertid til oppmalingen fra 1919. Lyse lag sees i områder mellom det mørke røde (lag 5). Nettverket av riss sees tydelig.

Fig. 33. Østfasadens teglsteinsflate med markerte fuger. Også på denne vegggen sees lysere, varme farger under et «slør» av mørk rødt (lag 5). Teglsteinens rutemønster var synlig før undersøkelsene begynte. Ved fjerning av nyere akrylbaserte lag blir relieffvirkningen i stein og fuge mer fremtredende.

Tidlig i undersøkelsene av nr. 49 ble det observert en klar gul farge som lå eksponert på nordsiden inn mot nordøstre hjørne.⁵ Fargen ble først oppfattet som en mulig stafferingsfarge siden funnet ble gjort på et hjørne. Ved ytterligere søk, stratigrafisk avdekking og sammenholdt med andre funn (bl.a snitt 10 (fig. 46) konkluderes det med at malinglaget er veggens lag 2, den rødlige sandsteinsfargen. I fargetrappen er lag 2 tolket til å være et eget lyst gulig lag og at veggens lag 1 ligger under et grått pusslag (sekundært?). Det er også mulig at lag 2 er veggens første lag da fargekodene i NCS er tilnærmet like.

Sannsynligheten for at det er riktig at lag 1 ligger under et sekundært pusslag her underbygges av funn knyttet til bunnfargen i firpassdekoren over vinduene i 2. etg. Her er det funnet et gjennomfarget pusslag som ligger oppå originalfarge (fig. 45). (Se mer om dette s.23-24)

Funn fra flere steder på veggen ble sammenholdt med mikroskopi og snittuttak. Snittene ga imidlertid ikke sikre svar, men vi mener å kunne konkludere som følger: Lag 1 er samme farge som ble funnet på nr. 49 og anses som sikkert dokumentert. Funn flere steder kan tyde på to oppmalinger med rødlig sandsteinsfarge, da ulike fargenyanser ble dokumentert (fig. 34). Lag 2 som fremkommer på fargetrappen fra nordveggen kan være en undermaling for lag 3, men kan også være et eget lag.

Lag 1. Lys sandstein (S 2010-Y20/30R mot S 3010-Y30R)

(Lag 2. Lys Gulig/Rødlig sandstein (i nærheten av S 2020-Y20R))

Lag 3. Gulig(?)/Rødlig sandstein (S 2020-Y20R mot S 4030-Y30/40R)

Lag 4. Lys grå (S 1502-Y mot S 1505-G80Y)

Snitt 10 (fig. 46) tilsier at flatene i firpassdekoren over de tre sammenstilte vinduene i gavlen mot øst ikke har vært skilt fargemessig ut fra resten av veggen ved de 2 første oppmalingene i periode 1, men trolig fulgt geriktens mørkere grå farge ved oppmalingen rundt 1910.

Fig. 34. Fargetrapp inn mot nordøstre hjørne. Avslutningen av hjørnet er pusset i nivå med resten av veggen.

⁵ En kraftig gul farge ble også funnet på det buete utbygget mot nordvest (fig. 15B). Tilbygget er fra periode 2 og er påført flere avvikende farger gjennom tiden, bl.a sølv maling (tagging). Elementet har ikke vist seg sentralt i undersøkelsen.

	<p>Periode 2 (1919 - 2017)</p> <p>Laget som sees i øvre kant av snitt 10 på bunnen av firpassdekoren (fig. 46) er mest sannsynlig stafferingsfargen fra 1919 og gir dermed informasjon om at geriktens farge er benyttet i bunn av firpassdekoren ved første oppmaling etter sammenbyggingen. Ved de videre oppmalingene med rødt følger bunnen veggens farge.</p>
<p>Gerikter (vinduer og dører)</p>	<p>Periode 1 (1867 – 1919)</p> <p>I en fargetrapp som ble laget på geriktflaten rundt den profilerte buen for en av medaljongene, fremkommer lag 1 som en grå farge.</p> <div data-bbox="742 481 1465 875" data-label="Image"> </div> <p>Fig. 35. Fargetrapp på flaten rundt medaljongen over vinduet lengst mot sør på østvegg. Snitt 13 er tatt fra samme sted.</p> <p>Det grå laget som ble funnet på nordveggen (fig. 34) er tolket til å være puss. I så fall samsvarer fargetrappen med funn fra andre gerikter som indikerer at en mørk brun geriktfarge har fulgt oppmalingene frem til ca 1910, da det ble malt grått rundt vinduer og dører. Ved oppmalingen i ca 1899 har geriktens hulkil vært skilt ut med en kraftig brun-oransje farge (fig. 36) som ha stått sammen med den mørke brune.</p> <p>Lag 1. Mørk sandsteinsfarge (S 6020-Y20R/S 5010-Y30R) Lag 2. Mørk sandsteinsfarge (lysere enn S 6020-Y20R) med en brunoransje farge i hulkilen (S 3040-Y50R) Lag 3. Grå (i nærheten av S 3005-B20G/S 3005-G20Y)</p> <div data-bbox="957 1003 1465 1765" data-label="Image"> </div> <p>Fig. 36. Geriktens hulkil har blitt skilt ut med en kraftig, brun-oransje farge ved oppmalingen i ca 1899.</p> <p>Periode 2 (1919 – 2017)</p> <p>Geriktene samsvarer helt med fargesettingen på mellombygg og nr. 49. i periode 2.</p>

Vindus-rammer (treverk)

De to runde vinduene på østvegg er trolig originale. Det ble tatt snitt av vindusrammen på vinduet mot sør (fig. 37). Snitt 12 (fig. 38) viser at flere lag mørk sandsteinsfarge har blitt påført helt inn til glasset i periode 1. På foto fra 1910 (fig. 8) kan det se ut som om de runde vinduene har fulgt gerikten selv om de rektangulære vinduene på det tidspunkt er hvite.

Det er usikkerhet knyttet til overgangen mellom periode 1 og periode 2 i snittet. Vi ser av foto fra 1924 (fig.10) at de runde vinduenes innerste tredel er hvite. Om dette er det tilnærmet upigmenterte hvite laget midt i snittet er usikkert.

Fig. 37. Rundt vindu over inngangsdøren på østvegg. Vinduene på østsiden har kun den smale trerammen rundt glasset, ikke trekarm i tillegg slik som på nr. 49.

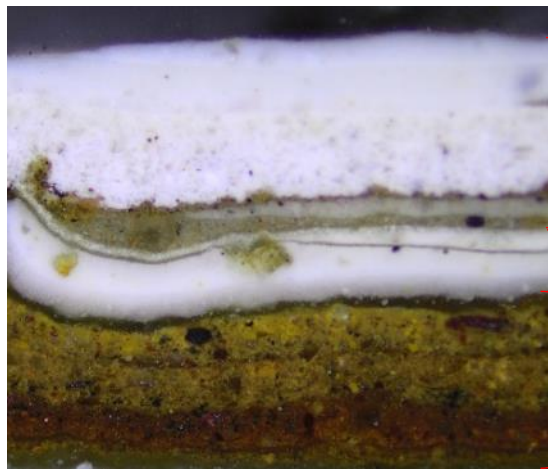

Fig. 38. Snitt 12, rundt vindu mot sør på østvegg.

Gesims

Gesimsen er undersøkt på vestfasaden hvor det på et ukjent tidspunkt er påsatt beslag, trolig en gang etter krigen. Lagene og fargene som fremkommer i snitt 8 (fig. 39) samsvarer med snitt 12 med den forskjell at gesimsen ikke har vært skilt ut med egen farge i byggets to første oppmalinger. Da har den fulgt veggfargen.

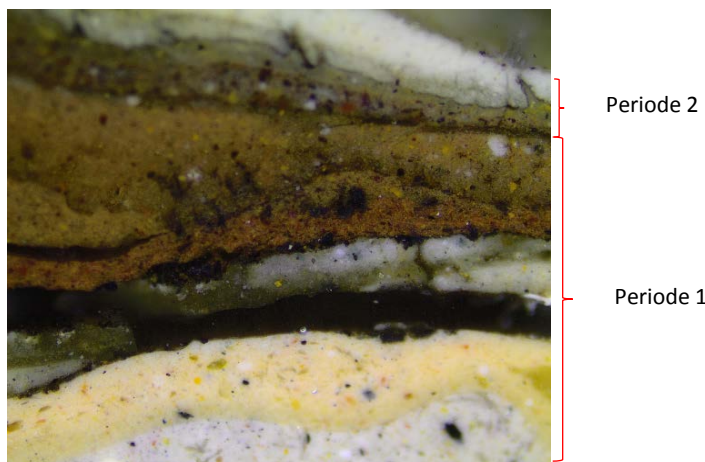

Fig. 39. Snitt 8, gerikt på vestfasade. Snittet viser at gerikten har fulgt veggens farge de to første oppmalingene.

**Dekorative
element på
østgavlen**

Fig. 40. Østfasaden på Kongsgata 47, arkitekt von der Lippes bolig.

Det har ikke vært rom for, som del av de foretatte undersøkelsene, å få full oversikt over hvordan østgavlens dekorative elementer har vært fargesatt ved hver oppmaling. Fokus har vært på bygningens hovedfarger og perioden for ny oppmaling. Ved en befaring foretatt 15.09.17, etter fjerning av maling på veggene, fremkom imidlertid observasjoner som naturlig må tas med i oversikten.

**Relieff av
arkitektens
muse i gavl**

Et relieff av Arkitektens muse med rundskårne detaljer er plassert i en rund innrammen i toppen av gavlen mot øst. Det var under undersøkelsene vanskelig tilkomst til relieffet, da en av stillasets plattinger kom midt foran feltet. Det ble stukket rundt med skalpell i flatene og 2 snitt ble tatt ut; et av relieffets nisje og omramming (snitt 11) og et av linjalen (snitt 14) som antas å være representativ for hele relieffet (fig. 41).

Fig. 41. Detalj av relieffet i gavlen på østfasaden. Arkitektens muse er fremstilt som en kvinne med attributtene papirull (i høyre hånd, passer og linjal (i venstre hånd) og et gresk tempel.

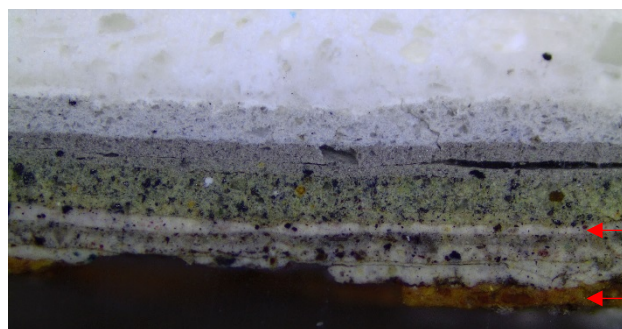

Fig. 42. Snitt 11, relieffets flate omramming.

Fig. 43. Snitt 14, musens linjal. De øverste lagene fra periode 2 (lys grått og de hvite øverst) mangler i snittet.

Snittet av relieffets omramming har en mørk rødbrun farge som lag 1 (fig. 42). Det er 8-9 malinglag dokumentert, noe som tilsier at det må være husets originale stafferingsfarge og ikke den mellombrune sandsteinsfargen fra 1919. Fargen samsvarer også med det første laget på snitt 12 (fig. 38) og også med det første laget på snitt 14, selv om laget ser mer orange ut i snittet (fig. 43). Dette indikerer at omramming og relieff har vært malt med den samme mørke stafferingsfargen som resten av huset originalt. Det tas imidlertid forbehold om at det første laget er fra oppmalingen i ca 1899 og er samme farge som i hulkilen på vindusgeriktene (fig.48).

Det er ikke entydig på snitt 11 om omrammingen har fulgt vegg eller staffering i 1919, på snitt 14 ser både vegg- og stafferingsfarge ut til å være representert (fig. 43). Dette kan tyde på at den flate omrammingen har fulgt veggens farge og at relieffet sammen med den profilerte omrammingen var skilt ut i en mørk farge i 1919. Mest sannsynlig er det geriktens farge som er benyttet, selv om fargen ser mørkere ut på snitt 14.

Musen kan ha vært malt i veggens farge. Bortsett fra ved oppmalingene originalt, og kanskje i 1919, har relieffet blitt skilt ut med en forholdsvis lys farge ved de andre oppmalingene. Relieffet er f.eks ikke malt opp i den syrlig grønn eller mørk grønne i periode 2.

Firpassdekor over vinduer i 2. etasje

Dagens bunnfarge i de buete, gjennombrutte dekorfeltene over vinduene i 2. etg følger veggfarge (fig. 40). Et snitt ble tatt fra denne flaten for å finne ut hvordan elementet har vært fargesatt (fig. 46).

Nederst i snittet er et lag som skillers seg ut fra de andre lagene ved å ha store innslag av bl.a halvtransparente, store kvartkorn, som indikerer puss. Laget ble ikke observert ved søk på vegg, men fremkom etter at all maling var fjernet på bygningenes veggflater.

Den gjennomfargete pussen ligger oppå et kalkmalingslag som ved NCS-koding har samme kode som veggens originale malinglag (fig. 45). Dette indikerer at pussen er sekundær. Hvis dette medfører riktighet må det også stilles spørsmål ved om mursteinenes markerte fuger er originale. Disse er tilsynelatende av samme materiale og har samme farge som pussen i firpassdekoren. Dette er ikke undersøkt nærmere.

Funnet betyr trolig at pusslaget i firpassdekoren ikke har vært påført for å stå fremme som en egen farge.

Fig. 44. Gjennomfarget puslag i bunnflatene av firpassdekoren.

Fig. 45 Veggens originale farge ligger under pusslaget og indikerer at laget er sekundært.

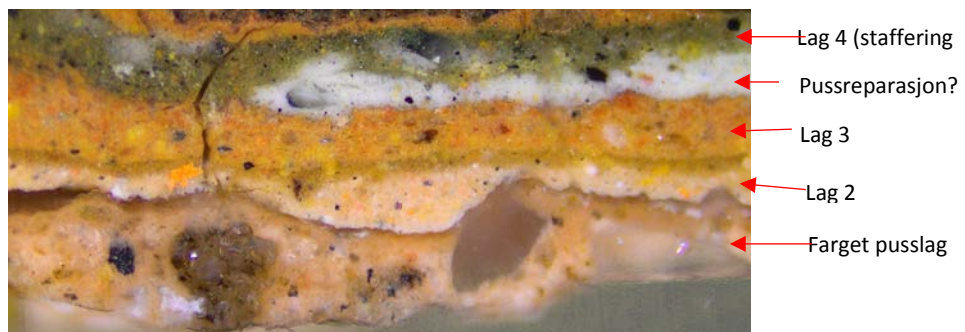

Fig. 46. Snitt 10, tatt ut fra bunnflaten i firpassdekoren over vinduet mot sør i østgavlen. Snittet viser det vi tolker til å være de to rødlige sandsteinsfargete lagene oppå originalfargen (lag 2-3). Original veggfarge og firpassdekorens bunnfarge ligger under pusslaget.

**Buefelt rundt
arkitekt-
medaljone**

Schinkel

Kallikrates

Michelangelo

Brunelleschi

Feltet over døren og de 3 vinduene i 1. etasje har en pusset, bueformet markering rundt medaljonger av de som, i følge von der Loppe, var verdens 4 viktigste arkitekter. Medaljongene skal være utført i bronse (i følge branntakst).

Arkitektene er plassert fra sør mot nord på fasaden i samme rekkefølge som ovenfor fremstilt.

Flaten som utgjør hovedform i geriktens overstykke følger det samme fargeskjema som funnet andre steder på bygningen i periode 1 og periode 2. Det samme gjelder det buete feltet rundt medaljongene, bortsett fra ved én oppmaling. Den samme kraftige brun-oransje fargen som ble funnet på geriktens hulkil (fig. 36) er dokumentert også i dette elementet (detalj fig.47) og kan også her knyttes til oppmalingen rundt 1899. Både trekantene som utgjør den ytre buete «sikkakk»-linjen og det indre geometrisk buete feltet har vært skilt ut med den brun-oransje fargen. Flaten mellom de to geometriske dekorene ser ut til å ha hatt veggens farge.

Oppmalingen rundt århundreskiftet har, så langt vi har kunnet dokumentere, vært eneste gang bygningen har hatt 2 ulike farger på stafferingen (bortsett fra hvite vindusrammer).

Fig. 47. Dør- og vindusoverstykke med buet dekorfelt rundt bronsemedaljong.

Fig. 48. Kraftig brunoransje farge funnet på deler av den geometriske dekoren rundt medaljongen.

7 OPPSUMMERING OG ANBEFALING

Fargeundersøkelsene foretatt på eksteriøret til Kongsgata 47-49 har vært både spennende og utfordrende. Spennende fordi det er sentrale bygninger i byen tegnet av von der Lippe og utfordrende fordi det er gjort mange endringer, er delvis sekundært pusset og har i tillegg blitt tilført mange «flikkinger» både i puss og malinglag.

Undersøkelsene konkluderer med at begge bygningene er helt eller delvis malt 4 ganger med kalkmaling (perioden 1867-1919) og 6 lag med olje-, alkyd- og lateksholdig maling (slutten av 1920-tallet – 2017). Lagene med kalkmalingen har stått eksponert lenge og er svært nedbrutt. Ved hjelp av Monsens akvarell og fotoet fra tidlig på 1870-tallet, sammenholdt med det samlede funnmaterialet, er vi svært sikre på at bygningenes originale farger er funnet og er tilnærmet korrekte; en lys sandsteinsfarge på vegg og gesims og mørkere sandsteinsfargete vindusrammer med gerikter. Dørene vet vi ikke noe om annet enn at de ser mørke ut på foto.

At begge husene originalt har hatt samme lyse fargeholdning med sandstein som forbilde underbygges gjennom undersøkelsene. Fargesettingen med en imitasjon av sandstein var helt i tråd med arkitekturmoten i tiden og forbildene var ekte sandsteinsfargede hus i Europa. Von der Lippe studerte flere år i Tyskland på 1950-tallet og har tatt med seg disse impulsene hjem.

Den lyse fargeholdningen på begge bygningene ble beholdt fra 1867 helt frem til etter første oppmaling etter sammenbyggingen i 1919. Etter den tid har de sammenbygde husene blitt malt i ulike nyanser i rødt.

Allerede før undersøkelsene ble igangsatt ble det ansett som naturlig og mest riktig at bygningen ved forestående oppmaling fargemessig skulle tilbakeføres til en periode etter at husene ble sammenbygd. Dette ble også antydnet i samtale med byantikvar Hanne Windsholt. Det var nok forventet at en rød farge ble funnet og at ny oppmaling ville videreføre dagens hovedfarger.

Fargeundersøkelsene viste imidlertid at man i 1919 høyst sannsynlig har tilstrebet å hente frem igjen von der Lippes originale fargeholdning. Det sammenbygde husets veggflater og gesims ble igjen malt i en lys sandsteinsfarge, litt mindre rød enn den originale. Belistningen rundt vinduene ble malt i en mørkere sandsteinsfarge enn veggene, men lysere enn de originale stafferingsfargene. Til forskjell fra von der Lippes originale fargesetting viser foto at vindusrammene i 1919 var hvite.

Det anbefales på grunnlag av fargeundersøkelsene å male bygningen opp i fargene funnet fra oppmalingen i 1919. Dette vil hente frem og videreføre von der Lippes helhetlige arkitektoniske intensjon da han bygde «tvillinghusene» i 1867.

Det anbefales å bruke en hygroskopisk silikatmaling på alle elementer. ⁶

Følgende fargekoder i NCS-systemet danner utgangspunkt for valg av fargenyanser:

- **Veggflate, hjørnemarkering, gesims med tannsnitt, geriktflater som går flatt ut på vegg og sokkel: mellom S 3010-Y30R og S 2010-Y20/30R**
- **Vindus- og dørgerikter og relieff med profilert omramming (nr.47, østfasade): S 3020-Y20R**

⁶ Til oppmaling av Kongsgata 47-49 er Sto Lotusan G silkonhartsmaling valgt benyttet på anbefaling fra malerfirma RSM Fasade. Dette skal være en matt, diffusjonsåpen maling. Den regnes imidlertid ikke å være like diffusjonsåpen som en ren silikatmaling, men er godt dokumentert og skal være anbefalt for bruk på Vestlandet. Datablad: https://www.sto.com/webdocs/0000/SDB/T_03206-096_0221_NO_02_01.PDF

- **Vindusrammene er nyproduserte til rehabiliteringen og er allerede malt hvite.** Fargekodene omsettes til Sto Lotusan G´s fargevifte i samarbeid med malerikonservator.

AVSATTE REFERANSEFELT

Fig. 44. Referansefelt avsatt på vestfasaden

Fig. 45. Referansefelt avsatt på østfasaden.

Stavanger 16. 09. 17

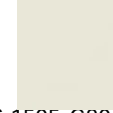
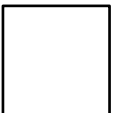

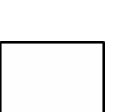
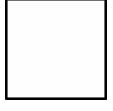
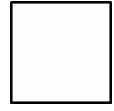
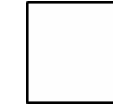

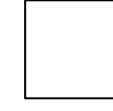

Anne Ytterdal
Malerikonservator

LITTERATUR

- Aslaksby, T., Hviding-Haug, L. J. 2006. Fargesetting av Oslos murgårder fra 1800-tallet. I Fortidsminneforeningen årbok 2006, s. 99-108. Oslo.
- Molaug, I. 1957. Breiavatnet. I Stavanger Turistforening årbok 1956, s. 21-61. Stavanger.
- Skadberg, G. A. 2016. Arkitekt Conrad Fredrik von der Lippe i Stavanger. I Mortepumpen nr. 2/2016. Stavanger.
- Monstad, H. 2006. Murbygg i generasjoner. Stavanger og Sandnes Murmesterforening 100 år 1906-2006. Dreyer, Stavanger.
- Skadberg, G. A. 2017. Forfatterinne Ingeborg von der Lippe Konow i Stavanger. I Mortepumpen nr. 2/2017. Stavanger.
- Sørby, H. 1973. Bidrag til Stavanger arkitekturhistorie mellom 1850 og 1930. I Stavanger Museum årbok 1973, s. 84-86. Stavanger
- www.arkitekturhistorie.no - Fra Stavangers murarkitektur.

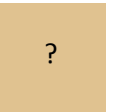

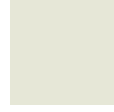
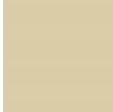

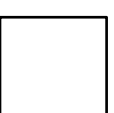
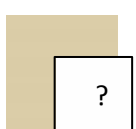
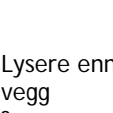

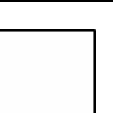

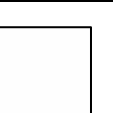
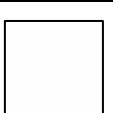

KONGSGATA 49

SKJEMATISK OVERSIKT OVER EKSTERIØR FARGEHISTORIE

	PERIODE 1				PERIODE 2						
	1867	1880-tallet	ca 1899	ca 1910	1919	Slutten av 1920-tallet	1930-tallet	Etter krigen	1960-tallet	1970-tallet	2017
VEGG	 I nærheten av: S 2010-Y30R og S 1510-Y30R	Uendret?	 S 3010-G70Y Mot S 4010-G90Y	 I nærheten av: S 3005/4005-G80Y	 Mellom: S 3010-Y30R og S 2010-Y20/30R	 I nærheten av: S 5030-Y80R og S 5040-Y90R	Uendret?	 I nærheten av: S 5030-Y80R og S 4040-R	 S 4040-Y80R	 S 3030-Y80R	 S 4040-Y90R
VINDUS-GERIKTER	 I nærheten av S 6020-Y20R og S 5010-Y30R	Uendret?	 S 5010-G10Y + hjørner	 Helt lys, mulig S1502-Y	 S 3020-Y20R	 S 40/5030-G70Y + hjørner	 S 6010/20-G50Y	 S 4502-Y7R	 S 3000-N + hjørner	 S 1505-G80/90Y + hjørner	 + hjørner
GESIMS	Som vegg eller lysere	Uendret?	 S 5010-G10Y	 Helt lys, mulig S 1502-Y	Som vegg	 S 40/5030-G70Y					
VINDUER (treverk)	Mørke på foto	?				 S 40/5030-G70Y					
DØRER (treverk)	Ukjent		Ukjent (Mørke på foto)	Ukjent (Mørke på foto)	Ukjent	Ukjent (mørke på foto)	Ukjent (mørke på foto)	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Ukjent

KONGSGATA 47

SKJEMATISK OVERSIKT OVER EKSTERIØR FARGEHISTORIE

	1867	Slutten av 1880-tallet ?	Ca 1899	ca 1910	1919	1920-tallet	1930-tallet	?	1960-tallet	1970-tallet	2017
VEGG	Lys sandstein S 2010-20/30R mot S 3010-Y30R	Rød sandstein 	rød sandstein S 2020-Y20R	Lys grå S 1502-Y (S1505-G80Y) Mørkere grå i bunn av firpass	Lys sandstein Mellom: 3010-Y30R og 2010-Y20/30R	Dyp rød I nærheten av: S 5030-Y80R og S 5040-Y90R	Uendret? 	Rød nærheten av: S 5030-Y80R og S 4040-R	Rosarød S 4040-Y80R	Rosa S 3030-Y80R	Rød S 4040-Y90R
VINDUS-GERIKT	 S 7020-Y30/40R	Uendret ?	 lysere enn S 6020-Y20R Inni hulkil og i buen rundt medaljonger S 3040-Y50R	 I nærheten av S 3005-B20G og S 3005-G20Y +hjørner	 S 3020-Y20R	 S 40/5030-G70Y	 S6010/20-G50Y	 S 4502-Y/R	 S 3000-N + hjørner	 S 1505-G80/90Y + hjørner	 + hjørner
GESIMS	 S 2010-Y20/30R Mot S 3010-Y30R		Lysere enn vegg ? 	Mørkere enn vegg. Trolig en gråfarge							
VINDUER (treverk)	 S 7020-Y30/40R	Ukjent Mørkt på foto	 Lysere enn S6020-Y20R	Som gerikt							

FOTOLISTE - Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger

Oppdrag: Kongsgata 47 – 49, Stavanger. Eksteriøre fargeundersøkelser							
Fotograf: Anne Ytterdal (AY), Hilde Smedstad Moore (HSM)				Sak nr:	Gard:	Gnr: 55	Bnr: 580
AM ansv: Anne Ytterdal				Kommune: Stavanger			
AM arkivnr	Bildnr	Dato	Fotograf	Retn.mot	Motiv		
FØR REHABILITERING/FARGEUNDERSØKELSER							
Sf150853	1	10.08.16	HSM	Sør	Kongsgata nr. 47-49. Fasade mot Breiavatnet (Vestfasade) før rehabilitering		
Sf150854	2	«	«	Nord	Kongsgata nr. 47-49. Fasade mot Breiavatnet (Vestfasade) før rehabilitering		
Sf150855	3	«	«	Sør	Kongsgata 47-49. Fasaden mot Kongsgata (østfasade) før rehabilitering.		
Sf150856	4	03.05.17	«		Gavlvegg mot sør før rehabilitering.		
Sf150857	5	21.04.17	«		Gavlvegg mot nord før rehabilitering.		
Sf150858	6	12.08.16	AY		Vestvegg nr. 49. Detalj av tilstand på puss før rehabilitering.		
Sf150859	7	28.04.17	«		Vestvegg nr. 49. Detalj av tilstand på vindusgerikt før rehabilitering.		
Sf150860	8	10.08.16	HSM		Påbygg vestvegg nr. 47. Detalj av tilstand på puss før rehabilitering.		
Sf150861	9	«	«		Påbygg nordvestre hjørne nr. 47. Detalj av tilstand på maling før rehabilitering.		
Sf150862	10	28.04.17	AY		Vestvegg. nr. 49. Detalj vindu med lav og mose og vegg med ulike spor og nivåforskjeller i pussen.		
Sf150863	11	«	«		Vestvegg nr. 47. Uforklarlige riss i original pussoverflate sees gjennom malinglagene.		
FARGEUNDERSØKELSER KONGSGATA NR. 49							
Sf150864	12	26.04.17	AY		Østvegg. Detalj av bygningens 3 første kalkbaserte malinglag på original pusset vaggflate		
Sf150865	13	08.05.17	«		Vestvegg. Fargesnitt som viser malingens stratigrafi på veggflaten.		
Sf150866	14	04.05.17	AY		Vestvegg. Nærfoto av frilagte malinglag på vegg.		
Sf150867	15	10.05.17	«		Sørvegg. Detalj av malinglag 8 på vegg. Fotoet viser endring av plastfarge påført på 1970-tallet.		
Sf150868	16	03.05.17	«		Vestvegg. Detalj av naturlig spalting av de røde malinglagene på vegg. Benyttet for NCS-koding av farge.		
Sf150869	17	23.08.17	«		Vestvegg. Fargesnitt som viser malingens stratigrafi på bygningens sokkel.		

Oppdrag: Kongsgata 47 – 49, Stavanger. Eksteriøre fargeundersøkelser							
Fotograf: Anne Ytterdal (AY), Hilde Smedstad Moore (HSM)				Sak nr:	Gard:	Gnr: 55	Bnr: 580
AM ansv: Anne Ytterdal				Kommune: Stavanger			
AM arkivnr	Bildnr	Dato	Fotograf	Retn.mot	Motiv		
Sf150870	18	03.05.17	«		Vestvegg. Stratigrafisk avdekket fargetrapp på vindusgerikt.		
Sf150871	19	08.05.17	«		Vestvegg. Fargesnitt som viser malingens stratigrafi på vindusgerikt.		
Sf150872	20	03.05.17	«		Vestfasadens gavl. Rundt vindu med originalt treverk i ramme og karm.		
Sf150873	21	24.08.17	«		Vestvegg. Fargesnitt som viser malingens stratigrafi på karm i rundt vindu.		
Sf150874	22	03.07.17	HSM		Østvegg. Rektangulært vindu, trolig fra slutten av 1890-tallet.		
Sf150875	23	25.08.17	AY		Østvegg. Fargesnitt som viser malingens stratigrafi på karm av rektangulært vindu, trolig fra slutten av 1890-tallet		
						FARGEUNDERSØKELSE MELLOMBYGG FRA 1919	
Sf150876	24	09.05.17	AY		Vestvegg. Fargesnitt som viser malingens stratigrafi på mellombyggets veggflate.		
Sf150877	25	«	«		Vestvegg. Fargesnitt som viser malingens stratigrafi på mellombyggets veggflate i ultrafiolett lys.		
Sf150878	26	«	«		Vestvegg. Fargesnitt som viser malingens stratigrafi på mellombyggets gerikter.		
						FARGEUNDERSØKELSER KONGSGATA NR. 47	
Sf150879	27	09.05.17	AY		Vestvegg. Detalj av synlige kalkmalingslag fra periode 1 og uforklarlige riss i den glattpussete veggflaten.		
Sf150880	28	03.07.17	«		Østvegg. Detalj av synlige kalkmalingslag fra periode 1 på veggens overflate med murstein og fuger.		
Sf150881	29	12.05.17	«		Nordvegg. Detalj fargetrapp veggflate ut mot nordvestre hjørne.		
Sf150882	30	03.07.17	«		Østvegg. Firpassdekor over midtre vindu i gavlen. Skrapeprøver sees. Snitt 10 er tatt fra bunnflaten		
Sf150883	31	06.09.17	«		Østvegg. Snitt 10 viser veggens stratigrafi med de 3 første kalkmalinglagene i periode 1		
Sf150884	32	09.05.17	«		Vestvegg. Fargetrapp av vindusgerikt som viser stratigrafi i periode 2		
Sf150885	33	03.07.17	«		Østvegg. Fargetrapp på vindusgeriktens flate rundt medaljongen lengst mot sør.		
Sf150886		12.09.17	«		Østvegg. Snitt 13 viser stratigrafi på flaten rundt medaljongen over vinduet lengst mot sør. Det er ikke samsvar mellom fargetrapp og snitt i periode 1.		
Sf150887	34	03.07.17	«		Østvegg. Rundt vindu over inngangsdør. Vinduets har kun en smal treramme inn mot glasset. Avviker fra nr. 49.		
Sf150888	35	12.09.17	«		Østvegg. Snitt 12 viser stratigrafi på trerammen inn mot glasset på det runde vinduet over inngangsdøren.		

Oppdrag: Kongsgata 47 – 49, Stavanger. Eksteriøre fargeundersøkelser							
Fotograf: Anne Ytterdal (AY), Hilde Smedstad Moore (HSM)				Sak nr:	Gard:	Gnr: 55	Bnr: 580
AM ansv: Anne Ytterdal				Kommune: Stavanger			
AM arkivnr	Bildnr	Dato	Fotograf	Retn.mot	Motiv		
Sf150889	36	12.05.17	«		Vestvegg. Snitt 8 viser stratigrafi på gesimslist.		
Sf150890	37	03.07.17	«		Østvegg. Relieff av «Arkitekturens muse» med passer, linjal og tempel øverst i gavlen		
Sf150891	38	06.09.17	«		Østvegg. Snitt 11 viser stratigrafi på omramming for relieff av Arkitekturens muse		
Sf150892	39	12.09.17	«		Østvegg. Snitt 11 viser stratigrafi på linjalen til relieff av Arkitekturens muse		
Sf150893	40	03.07.17	«		Østvegg. Bronseportrett av Kallikrates		
Sf150894	41	«	«		Østvegg. Bronseportrett av Brunelleschi		
Sf150895	42	03.07.17	AY		Østvegg. Bronseportrett av Michelangelo		
Sf150896	43	«	«		Østvegg. Bronseportrett av Schinkel		
Sf150897	44	«	«		Østvegg. Relieff av arkitekturens muse, sett nedenifra		
Sf150898	45	«	«		Østvegg. Relieff av arkitekturens muse, sett ovenifra		
					REFERANSER		
Sf150899	46	12.05.17	AY		Nr. 49. Vestfasade. Avsatt referanse mellom gerikt og veggflate i gavlens nordre side.		
Sf150900	47	03.05.17	«		Nr. 49. Vestfasaden sett mot nord. Plassering av referansefelt.		
Sf150901	48	12.05.17	«		Mellombygg. Vestfasade. Avsatt referanse mellom gerikt og veggflate ca midt på.		
Sf150902	49	03.05.17	«		Mellombygg. Vestfasaden sett mot nord. Plassering av referansefelt.		
Sf150903	50	12.05.17	«		Nr. 47. Vestfasade. Avsatt referanse mellom gerikt og veggflate i gavlens søndre side.		
Sf150904	51	«	«		Nr. 47. vestfasadens gavl sett mot nord. Plassering av referanse.		
Sf150905	52	03.05.17	«		Nr. 49. Østfasade. Avsatt referanse mellom vindusgerikt og vegg på sørside av nest siste vindu mot sør.		
Sf150906	53	«	«		Nr. 49. Østfasaden sett mot nord. Plassering av referansefelt.		
Sf150907	54	«	«		Nr. 47. Østfasade. Avsatt referanse mellom vindusgerikt og vegg.		
Sf150908	55	«	«		Nr. 47. Østfasaden sett mot sør. Plassering av referansefelt.		